

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.49>

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПО- РУШЕНЬ

Пчеліна О.В.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-0224-1767,
e-mail: pchelinaov@icloud.com*

Пчелін В.Б.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративної діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
ORCID: 0000-0001-9540-9084,
e-mail: pchelin@me.com*

Пчеліна О.В., Пчелін В.Б. Організація взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

У статті здійснено комплексний аналіз організаційних засад взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах сучасних викликів, спричинених трансформаціями правової системи України й впровадженням воєнного стану. Особливу увагу приділено необхідності модернізації структур і процедур, які забезпечують ефективну комунікацію між усіма суб'єктами кримінального провадження. Визначено, що досудове розслідування є тією стадією, на якій закладається підґрунтя для об'єктивного, повного і всебічного встановлення обставин правопорушення, а отже, й гарантування прав і свобод кожної особи. Показано, що якість взаємодії безпосередньо впливає на результати слідчої діяльності, сприяє оптимізації процесу доказування, пришвидшує реагування на загрози, а також мінімізує ризики зловживання владними повноваженнями. Проаналізовано сучасний стан наукового опрацювання проблематики, наведено основні тенденції й напрями досліджень, що засвідчують як досягнення, так і наявні прогалини в організації співпраці між поліцією, прокуратурою, експертними установами, оперативними підрозділами та іншими органами, залученими до процесу досудового розслідування. Виокремлено низку невирішених питань, зокрема недостатню визначеність ролі недержавних інституцій, обмеження щодо участі громадськості у контролі за діяльністю правоохоронних органів, недосконалість правового регулювання взаємодії з міжнародними організаціями, а також відсутність ефективних механізмів внутрішнього та зовнішнього аудиту ефективності співпраці. Обґрунтовано необхідність формування інноваційних організаційних платформ, розвитку цифрових технологій для забезпечення оперативного обміну інформацією, а також впровадження систем оцінювання результативності командної роботи. В контексті воєнного стану особливо актуалізовано питання забезпечення інформаційної безпеки, дотримання міжнародних стандартів захисту прав людини та своєчасної адаптації існуючих механізмів координації до нових ризиків і загроз. Підкреслено важливість формування професійної культури взаємної підтримки й довіри, розвитку комунікативних і конфліктологічних компетентностей співробітників, а також запровадження прозорих процедур прийняття рішень на всіх етапах досудового розслідування. Окрему увагу приділено проблемам, що виникають у зв'язку зі зростанням кількості воєнних злочинів, розширенням обсягів цифрових доказів, необхідністю протидії організованим злочинності, а також інтеграції іноземного досвіду в національну практику.

Ключові слова: взаємодія, організація, співпраця, досудове розслідування, кримінальне провадження, воєнний стан, форми взаємодії, слідчі ситуації, воєнні злочини, координація, слідчі групи.

Pchelina O.V., Pchelin V.B. Organization of interaction during pre-trial investigation of criminal offenses.

In the article it has been provided a comprehensive analysis of the organizational foundations of interaction during the pre-trial investigation of criminal offenses under the contemporary challenges caused by transformations in Ukraine's legal system and the introduction of martial law. Special attention has been paid to the necessity of modernizing structures and procedures that ensure effective communication among all subjects of criminal proceedings. It has been determined that the pre-trial investigation is the stage that lays the foundation for an objective, complete, and comprehensive establishment of the circumstances of the offense, and thus, guarantees the rights and freedoms of each individual. It has been shown that the quality of interaction directly affects the outcomes of investigative activities, facilitates the optimization of the evidentiary process, accelerates responses to threats, and minimizes the risks of abuse of authority. The current state of scholarly research on the topic has been analyzed, with key trends and research directions highlighted, demonstrating both achievements and existing gaps in the organization of cooperation between the police, prosecution, expert institutions, operational units, and other bodies involved in the pre-trial investigation process. Several unresolved issues have been identified, including insufficient clarity of the role of non-governmental institutions, limited public participation in the monitoring of law enforcement activities, imperfection of legal regulation in interactions with international organizations, and the absence of effective mechanisms for internal and external audit of cooperation effectiveness. The necessity has been substantiated for the formation of innovative organizational platforms, the development of digital technologies to ensure prompt information exchange, and the implementation of systems for evaluating team performance. In the context of martial law, particular emphasis is placed on ensuring information security, adherence to international human rights standards, and the timely adaptation of existing coordination mechanisms to new risks and threats. The importance of developing a professional culture of mutual support and trust, enhancing communication and conflict-management competencies among personnel, and introducing transparent decision-making procedures at all stages of the pre-trial investigation has been emphasized. Special attention has been given to problems arising from the increase in war crimes, the expansion of digital evidence, the need to counter organized crime, and the integration of foreign experience into national practice.

Key words: interaction, organization, cooperation, pre-trial investigation, criminal proceedings, martial law, forms of interaction, investigative situations, war crimes, coordination, investigative groups.

Постановка проблеми. В умовах сучасних трансформацій правової системи України актуалізується необхідність якісного вдосконалення процедур досудового розслідування кримінальних правопорушень, що, своєю чергою, висуває нові вимоги до організації ефективної взаємодії між усіма суб'єктами цього процесу. Досудове розслідування є однією з ключових стадій кримінального провадження, від якої залежить не лише своєчасне та об'єктивне встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, а й дотримання прав і свобод кожної особи, залученої до правових процедур. Саме на цій стадії визначальною стає здатність компетентних органів до конструктивного співробітництва, обміну релевантною інформацією, координації спільних дій та застосування сучасних методів управління й комунікації.

Особливого значення набуває організація взаємодії між підрозділами поліції, органами прокуратури, експертними установами, іншими правоохоронними та державними структурами, а також недержавними інституціями, які можуть бути залученими на окремих етапах досудового розслідування. Врахування вимог воєнного стану, загроз національній безпеці та зростаючого рівня злочинності зумовлює необхідність розробки нових, більш гнучких і водночас чітко регламентованих механізмів взаємодії. Надзвичайно важливою є й орієнтація на міжнародні стандарти захисту прав людини, що інтегруються у національне законодавство й стають базовою основою для удосконалення слідчої діяльності.

Метою дослідження є комплексне дослідження організаційних засад взаємодії між основними суб'єктами досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах сучасних трансформацій правової системи України та воєнного стану.

Стан опрацювання проблематики. У сучасному науковому дискурсі питання організації взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень розглядається як багатогранна проблема, що охоплює як теоретичні, так і прикладні аспекти функціонування правоохоронних органів. Вітчизняні й зарубіжні дослідники (О.П. Бойко, В.С. Бондар, В.В. Кікінчук, І.А. Когут, Ю.Б. Комаринська, А.В. Мироська, Л.Л. Патик, Р.Л. Степанюк, Н.М. Татарин, О.О. Шевчук, О.В. Шпитко й інші) підкреслюють, що ефективна взаємодія різних суб'єктів досудового розслідування є ключовою умовою забезпечення законності, неупередженості й повноти встановлення обставин кримінального правопорушення, а також гарантом дотримання прав і свобод особи. Однією з центральних проблем, що постає перед сучасною кримінальною юстицією України, є недостатній рівень координації між органами досудового розслідування, прокуратурою, експертними установами, оперативними підрозділами поліції, а також іншими державними й недержавними структурами. Аналіз наукових джерел свідчить про тенденцію до фрагментарності нормативно-правового регулювання взаємодії між цими суб'єктами, що ускладнює вироблення єдиної стратегії дій, особливо в умовах динамічних змін у правовій системі держави. Водночас у літературі фіксується ряд невирішених питань, серед яких: недостатня визначеність ролі недержавних інституцій у досудовому розслідуванні, обмеженість участі громадськості у контролі за діяльністю слідчих органів, недосконалість правового регулювання співпраці з міжнародними органами та експертами, а також відсутність дієвих механізмів оцінки ефективності взаємодії в конкретних кримінальних провадженнях. З огляду на що вирішення низки ключових питань потребує подальшого міждисциплінарного аналізу, вдосконалення нормативної бази та адаптації до умов, що змінюються, з урахуванням сучасних викликів для системи правопорядку та захисту прав людини.

Виклад основного матеріалу. Сутність терміну «взаємодія» у сфері правозастосування полягає у цілеспрямованому, скоординованому співробітництві кількох учасників, діяльність яких взаємно доповнює одна одну для досягнення спільної мети. В широкому сенсі взаємодія – це система активних комунікацій, обміну інформацією, ресурсами, знаннями й досвідом, що відбувається на основі чітко визначених правил, принципів і домовленостей. Вона передбачає спільне планування дій, розподіл обов'язків, узгодження рішень, а також колегіальну відповідальність за кінцевий результат.

У контексті досудового розслідування кримінальних правопорушень взаємодія означає організований процес співпраці між підрозділами поліції, органами прокуратури, експертними установами, а також іншими державними і недержавними структурами, які залучені до вирішення завдань кримінального провадження.

Зокрема, як указує В.С. Бондар, взаємодія – це «регламентована кримінальним процесуальним законодавством, погоджена за цілями та завданнями, місцем і часом, здійснювана під єдиним керівництвом діяльність рівноправних у виборі засобів і методів вирішення поставлених завдань суб'єктів, яка виражається в найбільш раціональному поєднанні притаманних цим суб'єктам методів і засобів, з метою підвищення ефективності досудового розслідування» [1, с. 94]. Своєю чергою, О.В. Шпитко зазначає, що «взаємодія слідчого з іншими учасниками кримінального провадження – це спільна діяльність суб'єктів кримінального провадження з керівною організуючою роллю слідчого, спрямована на реалізацію завдань кримінального судочинства, узгоджена за змістом, метою, місцем та часом, за умови ефективного використання наявних правових засобів та механізмів». При цьому, на думку науковця, особливостями такої діяльності є: «нормативна урегульованість; узгодженість дій за метою, місцем, часом, засобами та змістом; спрямованість діяльності суб'єктів на вирішення конкретних завдань розслідування, які зумовлюються характером слідчої ситуації, що склалася за відповідних умов; специфічність повноважень та урахуванням методів і засобів, властивих суб'єктам» [2, с. 126].

На наше переконання, наведені вище наукові позиції слушно акцентують на необхідності чіткого нормативного регулювання та скоординованості дій усіх учасників досудового розслідування. Водночас важливим у сучасних умовах є не тільки формальне узгодження дій, а й справжня партнерська співпраця, яка ґрунтується на довірі, взаємному визнанні експертності й гнучкості прийняття рішень. Реалії сьогодення потребують, щоб взаємодія не обмежувалась визначенням ролей і функцій, а забезпечувала динамічну комунікацію, швидкий обмін інформацією й адаптацію до нових викликів, зокрема у воєнний час. Особливої актуальності набуває впровадження інноваційних інструментів для міжвідомчої співпраці й оцінка ефективності взаємодії не лише за

формальними, а й за якісними критеріями, що дозволить підвищувати результативність розслідувань і рівень довіри суспільства до органів правопорядку.

З урахуванням вищезазначеного пропонуємо під взаємодією під час досудового розслідування кримінальних правопорушень розуміти комплексну, скоординовану, узгоджену та регламентовану законодавством співпрацю між основними суб'єктами кримінального провадження, яка базується на партнерських відносинах, взаємній довірі, чіткому розподілі обов'язків і відповідальності та спрямована на досягнення спільної мети – неупередженого, всебічного й швидкого розслідування кримінальних правопорушень, встановлення обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, перевірку та оцінку доказів, а також забезпечення невідворотності покарання для винних осіб. Указана дефініція демонструє, що взаємодія за своєю суттю є спільною діяльністю суб'єктів, що здійснюють досудове розслідування, яка має спільну мету та передбачає погодженість дій, обмін інформацією та взаємну допомогу між різними правоохоронними органами та іншими державними установами.

Відповідно, основними ознаками взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень є такі:

- визначеність суб'єктного складу співпраці. Зокрема, суб'єктами досліджуваного різновиду взаємодії є органи, які мають повноваження проводити досудове розслідування, а також інші державні та недержавні установи, що надають допомогу в цьому процесі. До них належать слідчі, прокурори, оперативні підрозділи, експертні установи, фахівці тощо. Вказана ознака тісно пов'язана з наступною особливістю взаємодії, а саме її комплексним характером;
- комплексність, тобто охоплення повного спектра учасників досудового розслідування, що дозволяє всебічно аналізувати обставини кримінального провадження й уникати прогалин у розслідуванні;
- спільність мети. Це означає, що всі суб'єкти взаємодії працюють для досягнення єдиної мети – ефективного досудового розслідування, встановлення в повному обсязі обставин, що становлять предмет доказування в кримінальному провадженні, збирання доказів, а також притягнення винних до відповідальності;
- інституційна визначеність взаємодії, тобто чітке регламентування ролей, функцій, зон відповідальності кожного з учасників взаємодії, що закріплено у положеннях відповідних нормативно-правових актах;
- узгодженість дій усіх учасників взаємодії. Мова йде передусім про те, що дії всіх учасників взаємодії мають бути скоординовані та послідовні. Це може бути досягнуто шляхом складання спільних планів, проведення спільних нарад, створення слідчо-оперативних, слідчих, серед іншого міжвідомчих, груп тощо;
- інформаційний обмін, адже ефективна взаємодія неможлива без постійного та своєчасного обміну інформацією між суб'єктами. Це дозволяє уникнути дублювання роботи, прискорити розслідування та отримати повну картину події. Водночас ця ознака релевантна з такою особливістю взаємодії як оперативність;
- оперативність взаємодії полягає в забезпеченні швидкого обміну інформацією та необхідністю злагодженого реагування на зміни ситуації, особливо в умовах воєнного стану чи інших надзвичайних ситуаціях;
- взаємна допомога між її учасниками. Іншими словами, суб'єкти взаємодії надають один одному допомогу в межах своїх повноважень;
- впровадження сучасних технологій (застосування електронних платформ, інформаційних систем для збору, зберігання й передачі доказів та іншої релевантної інформації);
- дотримання міжнародних стандартів, тобто взаємодія під час досудового розслідування кримінальних правопорушень орієнтована на забезпечення принципів захисту прав людини, прозорості процедур, можливості залучення недержавних інституцій і громадського контролю;
- гнучкість і адаптація взаємодії означає здатність швидко змінювати механізми співпраці відповідно до зовнішніх і внутрішніх викликів (зростання злочинності, нові форми правопорушень, цифровізація доказів тощо).

Організація взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень реалізується в способи, зумовлені низкою факторів, зокрема, формою такої взаємодії, суб'єктним складом, категорією кримінального провадження тощо [1–7]. Залежно від конкретної ситуації, вибір моделі взаємодії та інструментів її реалізації визначається не лише чинним законодавством, а й

потребою забезпечення максимального результату та ефективності процесуальних й організаційних дій. Важливо, щоб механізми співпраці між різними учасниками досудового розслідування залишалися гнучкими, дозволяли оперативно реагувати на виклики, впроваджувати інновації та технології, а також враховувати міжнародний досвід і стандарти.

Так, організація взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень полягає в здійсненні інформаційного обміну, спільного планування, виконанні окремих доручень, проведенні спільних дій і т. п. При цьому особливості організації взаємодії деталізуються з урахуванням виду кримінального правопорушення, що розслідується, і характеру слідчої ситуації на певному етапі досудового розслідування. Такий підхід дозволяє забезпечити адресність та ефективність спільних дій, адже тактика взаємодії при розслідуванні, наприклад, економічних злочинів, кардинально відрізняється від особливостей взаємодії у провадженнях, пов'язаних із тероризмом чи воєнними злочинами. Гнучка організація співпраці з урахуванням специфіки кожного кримінального провадження сприяє оптимальному розподілу ресурсів, підвищенню оперативності реагування, а також дозволяє залучати до процесу тих учасників, чия кваліфікація та повноваження є найбільш релевантними на конкретному етапі розслідування. Крім того, врахування обстановки, що змінюється, та здатність адаптувати механізми взаємодії відповідає сучасним викликам, забезпечує своєчасне впровадження новітніх технологій і підходів, а також сприяє дотриманню міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та прозорості процедури.

Приміром, під час розслідування воєнних злочинів органи досудового розслідування тісно взаємодіють зі службами порятунку. Зокрема, перед тим як проводити огляд місця події підрозділи ДСНС знешкоджують наслідки обстрілів/ракетних атак (гасять пожежі, деблокують людей під завалами), вибухотехніки здійснюють пошук і, за необхідності, знешкодження вибухонебезпечних предметів, медичні працівники надають екстрену медичну допомогу тощо. Окремо варто зазначити, що з огляду на масштабність наслідків воєнних злочинів їх досудове розслідування здійснюється в складі слідчих груп, причому міжвідомчих. Крім того, заради забезпечення подальшого скерування кримінальних проваджень про воєнні злочини до Міжнародного кримінального суду створюються міжнародні спільні слідчі групи. Також однією з особливостей воєнних злочинів є те, що вони вчиняються серед іншого на окупованих і прифронтових територіях. Указана особливість безпосередньо зумовлює необхідність тісної співпраці слідчого із ЗСУ під час досудового розслідування воєнних злочинів. Серед важливих напрямів організації взаємодії під час розслідування воєнних злочинів варто назвати співпрацю з розвідувальними органами з метою забезпечення своєчасного обміну інформацією під час збору доказів ведення російською федерацією агресивної війни проти України, розслідування воєнних та інших міжнародних злочинів, а також співпраці з Міжнародним кримінальним судом [7, с. 555–559].

Висновки. Отже, ефективна організація взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень є ключовою умовою для досягнення справедливості, забезпечення дотримання прав людини та протидії сучасним викликам у сфері кримінальної юстиції. Взаємодія між усіма учасниками процесу розслідування повинна бути побудована на засадах узгодженості, оперативності, постійного інформаційного обміну, взаємної допомоги, а також впровадження сучасних технологій та дотримання міжнародних стандартів. Важливим є врахування специфіки кожного окремого провадження, що дозволяє гнучко адаптувати механізми співпраці й підвищити ефективність використання ресурсів. Досвід розслідування воєнних злочинів, в якому об'єднуються зусилля національних і міжнародних органів, демонструє необхідність широкої координації, створення міжвідомчих та міжнародних слідчих груп, а також тісної співпраці з іншими інституціями – від служб порятунку до розвідувальних структур і Міжнародного кримінального суду. Здатність швидко реагувати на обставини, що змінюються, залучати до процесу нових учасників і використовувати інноваційні підходи є запорукою результативного розслідування навіть найскладніших кримінальних правопорушень. Саме такий комплексний, динамічний і відкритий до змін підхід формує сучасне обличчя досудового розслідування в Україні та слугує гарантією зміцнення верховенства права і захисту прав людини в умовах воєнних і мирних реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондар В.С. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, у виявленні та розслідуванні незаконного посіву або ви-

- рощування снотворного маку чи конопель. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 3, ч. 1. С. 92–101. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.3.1.16>.
2. Шпитко О.В. Форми та види взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2020. Вип. 61, том 2. С. 125–128. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-3322.61-2.28>.
 3. Мироська А.В., Комаринська Ю.Б., Патик Л.Л. Взаємодія слідчих та працівників оперативних підрозділів під час розслідування кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 446–449. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/106>.
 4. Єрмоєнко І. Взаємодія прокурора та слідчого у кримінальному провадженні: підстави, форми та принципи. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 3. С. 157–160.
 5. Когут І.А. Поняття взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором під час досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 617–620. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/156>.
 6. Бойко О.П., Рогальська В.В. Здійснення взаємодії під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 330–336. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.43>.
 7. Пчеліна О.В., Мельничук О.Р. Організація взаємодії під час досудового розслідування воєнних злочинів. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України; Нац. поліція України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Вінниця: ХНУВС, 2025. С. 555–559.*